

ปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด*

The Problem of Exploitation from the Temple

พระธนะ วิริโย¹

Phra Tanut Wiriyo¹

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: Tanutrungrot@gmail.com¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด เรื่องปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาจากคัมภีร์ทางศาสนา งานเอกสารและงานวิจัย ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด ซึ่งเป็นปัญหาที่ใหญ่และเกิดขึ้นมานาน การแก้ไขยังไม่เป็นรูปธรรม ยังมีข่าวเสื่อมเสียอยู่เป็นระยะ ๆ จากการกระทำของพระสงฆ์เองและฆราวาสผู้หาผลประโยชน์ โดยการศึกษาใน 3 ประเด็น คือ (1) การคัดกรองคนเข้าสู่พระศาสนา (2) การลงโทษผู้ที่ทำลายพระศาสนา (3) ประสิทธิภาพการปกครองคณะสงฆ์ ทั้ง 3 ประเด็นที่กล่าวมาส่งผลให้พระศาสนาเสื่อมเสีย จึงใคร่จะศึกษาหาวิธีแก้ไขให้พระศาสนาดำรงคงอยู่ตลอดไป เพราะปัจจุบันสื่อโซเชียลแพร่กระจายได้รวดเร็ว มีข่าวพระสงฆ์กระทำผิดพระวินัย หรือมีกลุ่มคนคดโกงแสวงหาผลประโยชน์จากวัด ทำให้ข่าวเสีย ๆ หาย ๆ ทำความเสื่อมเสียและเสื่อมศรัทธา แก่บรรดาเหล่าศาสนิกชนลงทุกวัน ควรจะต้องรีบแก้ไขโดยเร็ว หรืออย่างน้อย ณ เวลานี้แล้ว ควรที่จะมีบทลงโทษที่รุนแรงกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน

คำสำคัญ : การปกครองคณะสงฆ์; พระสงฆ์; ฆราวาส

Abstract

This article aims to study the problems of temple exploitation using qualitative research methods by studying religious scriptures, documentation, and research work. The study finds that the problems of exploitation of the temple are big problems and have been going on for a long time The solution is yet to be developed. There is also periodic derogatory news from the actions of the monks themselves and the laity who profit from this exploitation. By studying three issues:(1) the screening of people entering the religion; (2)

*Received May 4, 2023; Revised June 5, 2023; Accepted June 5, 2023

the punishment of those who destroy the religion; and (3) the efficiency of the Sangha administration. Therefore, this study would like to evaluate and find a solution. Nowadays, social media spreads quickly. There has been news that monks had violated the discipline, a group of crooked people seeking benefits from the temple. causing bad news to appear, discrediting the religion, and causing believers to lose faith. This study recommends that these issues should be fixed as soon as possible. Stricter rules should be instituted and harsher penalties be established for violations of these rules.

Keywords (18 pt.): Governing the clergy; Monks; Lay-Buddhist

บทนำ

ปัญหาของการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด ที่ปัจจุบันมีมากขึ้นทุกขณะ มีทั้งที่ออกสื่อต่าง ๆ และที่ไม่ได้ออกสื่อ ทำให้คนไทยหลาย ๆ คนมองเรื่องของศาสนาพุทธไม่ดี และหลายคนเสื่อมศรัทธาต่อการเข้าวัดทำบุญกับพระสงฆ์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วจุดเสื่อมที่สร้างวิกฤตศรัทธามากขึ้นทุกวัน ไม่ใช่แค่ที่พระสงฆ์กระทำที่เห็นจากสื่อ แต่กระทำกันเป็นขบวนการของบุคคลหลายกลุ่ม เริ่มตั้งแต่ กลุ่มพระสงฆ์ กรรมการวัด และกลุ่มฆราวาสข้าราชการ ที่เข้ามาร่วมกันแสวงหาผลประโยชน์กับวงการศาสนา สาเหตุจากเรื่องนี้ คือมนุษย์ผู้มีความโลภ ไม่รู้จักกลัวบาปกลัวกรรม ไม่ว่าจะเป็พระหรือฆราวาสต่างไม่มีความละอาย ไม่มี หิริ โอตตปัปะ ความละอายต่อการทำชั่ว ความเกรงกลัวต่อปาป (อง.ทศ.20/255/665; 2546.). โดยภาพรวมของจุดอ่อนคือพระสงฆ์เป็นหลัก มีจุดอ่อนในด้านใดบ้าง คือ 1.) การขาดความรู้ 2.) ไม่กล้าเผชิญหน้า 3.) มีความขัดข้อง มีความโลภ 4.) มีความลับกลัวถูกเปิดเผย โดยเฉพาะเรื่องชู้สาว และมีผลประโยชน์แอบแฝง 5.) ฆราวาสนั้นเป็นผู้มีอุปการะคุณ และ 6.) พระผู้ใหญ่ผู้มีสมณศักดิ์บีบคั้นให้ทำสิ่งที่ขัดต่อพุทธศาสนา เพราะเมื่อคนที่เข้ามาหาผลประโยชน์คุยกับเจ้าอาวาสแล้วไม่ได้ผล ใช้วิธีดึงพระผู้ใหญ่เข้ามาบีบคั้นเจ้าอาวาสก็ต้องยอม (MGR ONLINE 1/4/2566). การบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ จะพบว่ายังมีข้อจำกัดทางกฎหมายที่ยังเปิดโอกาส ให้มีการเข้ามาทำลายพระพุทธศาสนา ปัญหาพระสงฆ์นอกรีตที่เห็นเป็นข่าวอยู่บ่อย ๆ ก็จะไม่สามารถลดลงหรือหมดไปได้เลย

หลักการบริหารการปกครองคณะสงฆ์

หลักการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ เริ่มมีขึ้นตั้งแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ แล้วพระองค์ประทานอุปสมบทให้แก่อัญญาโกณฑัญญะ และทรงประกาศพระศาสนา ในระยะแรก พระพุทธเจ้าทรงปกครองโดยพระองค์เอง ต่อมาทรงบัญญัติพระวินัยและใช้พระวินัยเป็นระเบียบในการปกครอง ดังนั้นพระภิกษุต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัย ต้องปฏิบัติตามโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะออกจากทุกข์ และเมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น (พระเศรษฐีวุฒิปัญญาอิสกุล, ไพวรรณ ปริมาตร, ชุตินันท์วงษ์อมรวิทย์, พระครูปลัด นิเวชชินวโร (จงแจ้งกลาง) 2563). จนมีพุทธบริษัท 4 ครบถ้วน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาพระองค์ทรง

กระจายอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ สังคมพุทธจึงกำเนิดขึ้นมา มีการบริหารการปกครองขึ้นเพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับสังคมมนุษย์ การบริหารพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีพระพุทธเจ้าเป็นองค์บริหาร เป็นองค์ปฐมในการบริหารใช้รูปแบบการปกครอง ทรงใช้ระบอบสามัคคีธรรมเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันในประเทศไทย ได้มีการปกครองที่แบ่งออกเป็น การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุด ไต่ลงมาตามลำดับชั้นมากมายตั้งแต่พระสังฆราช เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค อย่างนี้เป็นต้น และผู้ที่มีบทบาทในการปกครองใกล้ชิดตัวมากที่สุด เข้าพบหรือปรึกษาได้ง่ายที่สุดคือเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัดนั้น ๆ บทบาทของเจ้าอาวาสต่อการดูแลทรัพย์สิน และศาสนสมบัติของวัดให้เรียบร้อย การสร้างวัดตั้งวัดกฎหมายไม่ได้กำหนดกรอบการปฏิบัติหน้าที่ให้แก่วัด โดยบังคับว่าต้องมีตราตั้งการจัดตั้งวัดกำหนดให้ถูกต้อง มีวัตถุประสงค์ของวัดไว้ดังเช่น นิติบุคคลอื่น ๆ เพราะจุดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นของวัด มาจากความประสงค์ของคนในชุมชนพื้นที่นั้น ซึ่งต้องการให้มีการสร้างวัดตั้งวัดขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตามความเชื่อของคนในชุมชนและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนนั้น อีกทั้งใช้เป็นสถานที่ศึกษาเผยแผ่พระธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ วัดยังนับเป็นส่วนประกอบหนึ่งของศาสนา (<http://www.satit.up.ac.th>, 2566) ดังนี้

- 1) ศาสดา ผู้ก่อตั้งศาสนา หรือผู้คิดค้น
- 2) ศาสนาธรรม คัมภีร์หลักคำสอนของศาสนา
- 3) ศาสนบุคคล คือ สาวก นักบวช รวมถึงศาสนิกชนที่นับถือ
- 4) ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมทางศาสนา
- 5) ศาสนสถาน คือ สถานที่ในการประกอบพิธี (พุทธรักรักษ์ ปราบนอก, 2558).

ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เผยแผ่ธรรมะ เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจการสาธารณะเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ในอดีตยังมีการรวมกิจกรรมอย่างอื่นอีกมากมาย เช่น โรงเรียน การเรียนหนังสือก็ต้องเข้ามาศึกษาที่วัดจนพัฒนาการเป็นโรงเรียนต่าง ๆ แม้กระทั่งการรักษาพยาบาลในชุมชนก็ยังใช้วัด เป็นพื้นที่รักษาผู้ป่วย (เดชฤทธิ์ ศุภพร 2556). ศูนย์ฝึกวิชาชีพ จัดมหรสพ อย่างนี้เป็นต้น การที่วัดจัดการทุกอย่างที่กล่าวมานั้น ขึ้นอยู่ที่เจ้าอาวาสว่ามีหลักการบริหารอย่างไร เพราะการที่จะเป็นเจ้าอาวาสต้องเสริมความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้าน เช่น ทางด้านกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม การที่จะเป็นเจ้าอาวาสที่ดีต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ยิ่งความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดินวัด และต้องรู้ของส่วนราชการ เช่น สำนักงานที่ดิน กรมธนารักษ์ กรมป่าไม้ ฯลฯ และความรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญคือความรู้ในเรื่องระบบการเงิน และการบัญชีระบบงานสารบัญชี ที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยคือให้อยู่สภาพที่พร้อมใช้งาน หรือให้ดียิ่งขึ้นเพื่อญาติโยมจะใช้หรือยืมจะได้สะดวก หน้าที่ของเจ้าอาวาสจึงสำคัญ ดังนี้

หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสและผู้รักษาการแทน วัดเป็นสถาบันหลักในการปกครองและดำเนินกิจการพระศาสนาที่สำคัญ กฎหมายของคณะสงฆ์จึงบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และให้เจ้าอาวาสเป็น

ตัวแทนของวัดในการจัดกิจการทั่วไป ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัดนั้น ๆ ตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความเสื่อมความเจริญของคณะสงฆ์ หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีฐานะเช่นเดียวกัน การแต่งตั้งเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส คือพระภิกษุผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองวัด มีหน้าที่ปกครองดูแลอำนวยการทุกอย่างเกี่ยวกับวัด กฎหมายกำหนดให้วัดหนึ่งมีเจ้าอาวาส 1 รูป แต่จะมีรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้หลายรูปตามควรแก่ฐานะของวัดหรือจำนวนพระภิกษุในวัด เจ้าอาวาสเป็น พระสังฆาธิการ และเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- บำรุงรักษาวัด ดูแลจัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้มีความเรียบร้อยเป็นไปด้วยดี
- ปกครองและสอดส่องให้ดูแลพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

- เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่ภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์
- ให้ความสะดวกตามสมควรในการทำบุญทำกุศล แก่สาธุชน (Watmoli.com, 2564).

เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- ห้ามภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีรับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- สั่งให้ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่ไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- สั่งให้ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือขอขมาโทษ ในกรณีบรรพชิตหรือศิษย์วัดนั้นประพฤติดำเนินคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (วิกิพีเดีย, 2560)

แรงจูงใจของปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด

การที่ปัญหาของการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด เป็นปัญหาที่ใหญ่มีจุดอ่อนที่มาจาก การปฏิบัติตัวของพระสงฆ์โดยตรง และยังถูกกลุ่มที่ขอบหาช่องทางที่จะแฉเรื่องราวที่ไม่ดี ของพระมาเป็นประโยชน์ใส่ตน หรือไม่ก็ข่มขู่ต่อรองด้วยการแบล็กเมล (MGR ONLINE 13/4/2566) เพื่อเรียกรับเงินถ้าไม่ให้จะเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณชน จะเห็นได้ว่าบุคคลเหล่านี้เปรียบเสมือนเหลือบในวงการพุทธศาสนา และยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาเป็นกรรมการวัด เห็นว่าเจ้าอาวาสไม่ค่อยเก่งเรื่องหนังสือ ก็จะมากอยบงการและนำเงินของวัดมาและบอกว่าจะบริหารให้ แต่แท้จริงแล้วนำเงินไปใช้ส่วนตัวหรือนำไปใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับงานของสงฆ์ และยังมีกลุ่มที่เข้าหาพระที่มีสมณศักดิ์ระดับท่านเจ้าคุณ อาศัยความใกล้ชิดสนิทสนมกับพระผู้ใหญ่เพื่อเป็นใบเบิกทาง กอบโกยหาผลประโยชน์ใหญ่โตมหาศาล แต่ส่วนใหญ่ในกรณีนี้จะเป็นวัดที่มี “พระมหาเถระ” ที่มีอำนาจมีบทบาทเป็นที่นับถือของคณะสงฆ์ ซึ่งเมื่อใกล้ชิดสนิทสนมแล้วจะนำชื่อของท่านไปแอบอ้าง เช่น ความซึ้งความศักดิ์สิทธิ์ สร้างวัดถ้ำมงคล และกิจการงานบุญกุศลต่าง ๆ ปัญหาเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์นั้น มีมากมาย หลากหลายรูปแบบ การทำบุญ การปกครอง การดูแลศาสนสมบัติของวัด รวมไปถึงที่ธรณีสงฆ์ การที่เป็นเจ้าอาวาสมีหน้าที่ดูแลปกครอง ปกป้องศาสนสมบัติของวัดเพราะเจ้าอาวาส เองเปรียบเสมือนเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐวัดเป็นนิติบุคคล แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเห็นได้จากทั่วไป ถ้าเจ้าอาวาสรับมือไม่ไหวลาสิกขาไปก็มี หรือถ้าไม่ลา

สิกขาที่จะถูกญาติโยมเหล่านั้นหาเรื่อง โดยการไปประตมผู้คนมาให้เยาะ ๆ แล้วใส่ร้ายป้ายสี และขับไล่ไม่ให้อยู่ วัดนั้น แล้วพระสงฆ์เองก็ถือได้ว่ายังเป็นมนุษย์ปุถุชนคนธรรมดา บางรูปที่ได้ศึกษาธรรมมาเยาะก็จะทำใจได้ว่า เป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์แต่บางรูปศึกษาน้อย ก็มองว่าเสียหน้าที่ถูกขับไล่จึงลาสิกขาไปก็มี จึงทำให้ ปัญหานี้เกิดขึ้นมาอยู่เรื่อย ๆ ปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์ควรต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็ว

วิธีการการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้กำหนดไว้ในมาตราตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมยิ่งขึ้นถึงปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 (พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และพระมหาสุเมธ สมานิต 2564). เพราะพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาส มีภารกิจด้านการบริหารกิจการวัดอยู่ด้วยกัน 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษา สงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ (พระครูจันทสารสุตกิจ, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, และ พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, 2562). ซึ่งจะพออธิบายได้ดังนี้

1) การปกครอง หมายความว่า การดูแลปกครองและสอดส่องภิกษุสามเณรให้อยู่ในพระธรรมวินัย การรักษาความสงบเรียบร้อย ดูแลจัดกิจการงานต่าง ๆ ภายในวัด และยิ่งในยุคปัจจุบันต้องมั่นดูแลฆราวาสที่ คอยแวะเวียนเข้ามาด้วย ป้องกันไม่ให้เข้ามาเสพยาเสพติดบารวมถึงภิกษุและสามเณรด้วย

2) การศาสนศึกษา หมายความว่า ให้เจ้าอาวาสดูแลภิกษุสามเณรให้มีความรู้ ส่งเสียให้ได้รับการศึกษา คอยให้การสนับสนุนด้านการศึกษา หรือถ้าภิกษุสามเณรไปศึกษาแล้วไม่เข้าใจ เจ้าอาวาสก็สอนเพิ่มเติมให้เข้าใจ คือ คอยเอาใจใส่ดูแลด้านการศึกษาของภิกษุสามเณร

3) การศึกษาสงเคราะห์ คือ งานด้านการส่งเสริมด้านการศึกษาให้กับนักเรียนในบริเวณหรือใกล้เคียง ตามที่กัลงวัดจะช่วยสนับสนุนได้ เพราะงานด้านนี้เป็นการมุ่งเน้นการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การศึกษาแผนกธรรมศึกษา หรือบาลีศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด ตลอดถึงการมอบทุนการศึกษา เป็นต้น (Wix.com 2557).

4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายความว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่สำคัญ คือ การเผยแผ่ศาสนาเป็นการรักษาและธำรงไว้ ซึ่งหลักธรรมและชี้แนวทางสว่างแก่พุทธศาสนิกชนในการดำรงชีวิต ให้อยู่เย็นเป็นสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อพระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ต่อไปอีกนานแสนนาน (พระศรีธัมภ์ (ชยจิตโต) แสงอุทัย, และ วันพิชิต ศรีสุข 2562).

5) การสาธารณูปการ หมายถึง งานก่อสร้างและงานบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน อันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก มีคำพระสังฆาธิการรูปหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า สร้างวัดไม่ก็ปีก็เสร็จ แต่การดูแลรักษาวัดต้องทำไม่มีวันเสร็จ (ชมรมธรรมธारा, 2566). ผู้ที่เป็นเจ้าอาวาสต้องดูแลตลอดไป เพราะถ้าคิดว่าศาสนวัตถุหรือศาสนสถานคืออยู่แล้วก็ให้บูรณคงที่ไว้ แต่ถ้าดูแลไม่เหมาะสมก็ยุบแล้วสร้างใหม่ หรือริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ให้ศาสนิกชนเข้ามาแล้วรู้สึกร่มเย็น สบายใจ เข้าภายในวัดแล้วรู้สึกสงบ

6) การสาธารณสุขสงเคราะห์ (พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์), 2563). เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้ เป็นสาธารณสุขประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล เป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชน โดยการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้กับชาวบ้าน เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านยามตกยาก และยังมีสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการดำเนินการช่วยเหลือ สังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระวินัย ได้แก่ โครงการบรรพชาอุปสมบทภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการนำประชาชนและเยาวชนเข้ามาศึกษาธรรมะ

ประเด็นของปัญหา

การแสวงหาผลประโยชน์จากวัดผู้วิจัย จึงขอนำเสนอเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย ประเด็นของปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด ซึ่งตัวผู้วิจัยเคยได้ยื่นมาตั้งแต่ตอนที่ยังไม่ได้อุปสมบทเป็นพระ พอบวชแล้วข่าวยังมีมากขึ้นเพราะปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคที่การสื่อสารรวดเร็วมากมีข่าวทางพระสงฆ์หรือทางศาสนา กระจ่ายได้รวดเร็วจึงมีข่าวแทบไม่เว้นแต่ละวัน จึงมีความสนใจอยากศึกษาในเรื่องนี้ ซึ่งในประเด็นของปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด ได้ศึกษาวิเคราะห์หาสาเหตุแล้ว สามารถแบ่งออกได้หลักใหญ่ ๆ อยู่ 2 ประเด็น คือ กลุ่มพระสงฆ์ และฆราวาส ที่เข้ามาหาผลประโยชน์ ดังนั้นถ้าจะมาแยกให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นก็จะมีดังนี้

1. พระภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาเองก็จะจำแนกออก คือ 1) การขาดความรู้ 2) ไม่กล้าเผชิญหน้า 3) มีความขัดข้อง มีความโลภ 4) มีความลับกลัวถูกเปิดเผย 5) คฤหัสถ์นั้นเป็นผู้มีอุปการะคุณ และ 6) พระผู้ใหญ่ผู้มีสมณศักดิ์บีบบังคับ

1) การขาดความรู้ หมายความว่า พระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าของนั้นมีความรู้ที่น้อย สาเหตุเพราะเป็นผู้บวชมานาน เป็นผู้มีพรรษาเยอะจึงให้ท่านเป็นเจ้าของอาวาส แต่ท่านไม่มีความรู้ที่จะบริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด จึงถูกฆราวาสญาติโยมเข้ามาสั่งการว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ กลายเป็นพระอยู่ใต้การปกครองของฆราวาส

2) ไม่กล้าเผชิญหน้า คือ ความกลัว ความกลัวมีด้วยกัน 2 สาเหตุ ความกลัวภายนอกเช่น กลัวงู กลัวสุนัข กลัวเสือ เป็นต้น และกลัวภายใน กลัวแก่ กลัวเจ็บ กลัวตาย เป็นต้น แต่ในที่นี้น่าจะเป็นคนไม่กล้าแสดงออกขอบอยู่สันโดษเงียบ ๆ

3) มีความขัดข้อง มีความโลภ มีพระหลายรูปที่เป็นเจ้าอาวาส และที่ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ที่มีความละโมภโลภมากอยากมีอยากได้ไปหมด เช่น รับเปอร์เซ็นต์การก่อสร้าง ยกยอกเงินบริจาคต่าง ๆ ที่เขานำมาถวายวัด ตั้งสำนักเสกน้ำหมากขากน้ำมันตูดหมูให้หาย หรือหลอกลวงมีโครงการจะสร้างโน่นนี่นั่น หรือเรื่องเงินทอนวัดที่มีข่าวดังครึกโครม มีทั้งพระผู้ใหญ่และพระผู้น้อยมากมาย กองปราบและปป.ป.พรมคัน 10 วัด (today 2561). ป.ป.ช. ศาลสั่งสั่งยึดทรัพย์ ผอ.สำนักพุทธด้วย 56 ล้าน (มติชนออนไลน์ 2566.) มีอีกหลายวัดทั่วประเทศ เรื่องนี้จากข่าวบอกว่าจะมีงบบุद्धคุณพระพุทธานามอบให้วัด แต่ไม่ได้ให้ทั้งหมดจะแบ่งให้เพียงบางส่วนเท่านั้น โดยอ้างว่าต้องเอาเงินส่วนที่เหลือคืนสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อนำไปบริจาคให้วัดอื่น ๆ ที่ยังขาดแคลนงบประมาณ

4) มีความลับกลัวถูกเปิดเผย โดยเฉพาะเรื่องชู้สาวและผลประโยชน์แอบแฝง จึงทำให้ไม่กล้ามีปากมีเสียงกับคฤหัสถ์ ที่จะแสวงหาผลประโยชน์จากวัดเปรียบเสมือนน้ำท่วมปาก เพราะถ้าไว้วางใจออกไปตัวเองอาจถูกเปิดโปง จึงกลายเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดไปโดยปริยาย

5) คฤหัสถ์นั้นเป็นผู้มีอุปการะคุณ ฆราวาสนำสิ่งของมาถวาย นำปัจจัยโดยการเรียไรมาถวาย มาบอายเป็นประจำพอทำไม่ถูกก็ไม่กล้าว่ากล่าวตักเตือน เพราะความเกรงใจญาติโยมเหล่านั้นทำให้เป็นโอกาสที่ฆราวาสญาติโยมเหล่าแสวงหาผลประโยชน์ได้โดยง่าย

6) พระผู้ใหญ่ผู้มีสมณศักดิ์บีบคั้น บุคคลเหล่านี้เข้าหาเจ้าอาวาสแล้วไม่ได้รับการตอบรับตามต้องการ จึงเขาทางพระเถระผู้ใหญ่ที่เคยไปทำความคุ้นเคยก่อนแล้ว พระผู้ใหญ่บางรูปอาจไม่รู้ว่าเขาต้องการอะไร ฆราวาสเหล่านี้มีวิธีพูดเกลี้ยกล่อมจนพระผู้ใหญ่หลงเชื่อ ก็สั่งให้เจ้าอาวาสทำตามเขาไปอย่าเรื่องมาก กลับตำหนิใส่ร้ายเจ้าอาวาส

2. กลุ่มของคฤหัสถ์ ก็ จะมีวิธีเลือกวัดที่จะเข้าไปโดยการประเมินก่อนว่า วัดนี้มีรายรับเท่าไร มากน้อยเพียงไร จากนั้นเริ่มเข้าไปตีสนิททำกันเป็นขบวนการก็มี การแสวงหาผลประโยชน์จากวัดมีมากมายหลายวิธี เช่น การแอบอ้าง การแอบอิง และการแอบแฝง การแอบอ้างเป็นอย่างไรมีหลากหลายรูปแบบ แอบอ้างชื่อไปเรียไร หรือรู้จักสามารถวิ่งเต้นได้ แอบอ้างโดยเข้ามาเป็นกรรมการวัดแล้วหาผลประโยชน์จากการเช่าที่ดินของวัด จ่ายให้วัดส่วนหนึ่งที่เหลือนำเข้ากระเป๋าตัวเอง ทำมาก่อนเจ้าอาวาสมาอยู่เสียอีก การแอบอิงคล้ายกับการแอบอ้างแต่เนียนกว่า หมายความว่า ใช้ชื่อเสียงของเจ้าอาวาสเป็นผู้หาผลประโยชน์เลย โดยการคิดกิจกรรมอะไรได้ก็จะให้เจ้าอาวาสเป็นผู้นำ มีการคำนวณแล้วเสร็จสับว่ารายได้เข้าวัดเท่าไร ผลประโยชน์ส่วนตัวได้เท่าไร ยิ่งขบวนการสร้างพระเครื่องมีเกือบทุกที่ และสุดท้ายแอบแฝงกลุ่มนี้จะหากินด้วยการอาศัยศรัทธาของศาสนิกชน เช่น ปล่อยนง ปล่อยปลา ไถชีวิตโคกระบือ เพื่อหาทุนสร้างโบสถ์ สร้างศาลาการเปรียญ นำเงินเข้าวัดหรือไม่และเท่าไร เป็นการแอบแฝงหากินกับการศรัทธา

นำเสนอแนวความคิดการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด เมื่อพิจารณาถึงเรื่องของโครงสร้างการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์ไทย ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ ดังกล่าวแล้ว จะพบว่ายังมีข้อจำกัดทางกฎหมายที่ยังเปิดโอกาส ให้มีการเข้ามาทำลายพระพุทธศาสนา ปัญหาพระสงฆ์นอกกริที่เห็นเป็นข่าวอยู่บ่อย ๆ ก็จะไม่สามารถลดลงหรือหมดไปได้เลย โดยช่องว่างทางกฎหมายที่สำคัญมี 3 ประการดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง คือ ขาดการคัดกรองผู้ที่จะเข้ามาสู่พระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากข้อเท็จจริงในหลายกรณี เช่น พระภิกษุซึ่งถูกจับให้ลาสิกขาเนื่องจากประพฤติผิดพระธรรมวินัย ถึงขั้นปาราชิกซึ่งตามพระธรรมวินัยแล้วไม่สามารถบวชเป็นพระภิกษุได้อีก แต่บุคคลเหล่านั้นได้กลับเข้ามาบวชใหม่ หรือโก่งเงินวัด การคัดกรองมีแต่ดูเรื่องคดีอาญา หรือยาเสพติดเท่านั้น นั่นเป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นกลับมาอุปสมบท ถือว่าบุคคลเหล่านั้นเข้ามาเพื่อทำลายพระพุทธศาสนา ควรจะมีการคัดกรองตั้งแต่ก่อนบวชเข้ามาเป็นพระ คือ ให้ขึ้นบัญชีแดงโดยการนำหมายเลขบัตรประชาชน บันทึกเข้าระบบว่าบุคคลนี้ไม่สามารถบวชได้อีก

ประการที่สอง คือ ขาดมาตรการที่เหมาะสมในการลงโทษ เพราะถือว่าเป็นบ่อนทำลายให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา ทั้งพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ด้วยสาเหตุที่การประพฤติผิดพระธรรมวินัย

ไม่เหมาะสมต่อ เพศบรรพชิตในข้อที่ร้ายแรงในสายตาของสาธารณชนเช่น โกงเงินวัด เสพเมถุน ปลอมตัวเป็น พระออกเรียไร พระปลอมตัวเป็นคฤหัสถ์ออกเที่ยวกลางคืน คลุกคลีกับสตรีเพศ ดื่มสุราหรือของมีเมา เสพ หรือค้ายาเสพติด เป็นต้น ประการนี้ก็ควรจะมีโทษที่ร้ายแรงกว่านี้ ไม่ใช่จับไปปรับแก้เดียวออกมาทำอีกแล้ว เพราะบางคนซึ่งก็ทำงานใช้ผ้าเหลืองออกทำมาหากิน จึงควรจะมีโทษที่หนักกว่านี้ เช่นจำคุกสัก 5 ปี และ พระสงฆ์ที่จะมาทำหน้าที่เจ้าอาวาสควรมีการศึกษา พอสมควรเพื่อไม่ให้ฆราวาสญาติโยมขึ้นมาได้ หรือเข้ามา ควบคุมวัดเพราะจะทำให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ ควรส่งพระรูปที่เห็นเหมาะสมไปศึกษาบริหารกิจการ คณะสงฆ์ หรือชื่อย่อว่า ปบ.ส. ซึ่งปัจจุบันมีให้ศึกษาได้ทั่วประเทศแล้ว แต่ถ้าไม่ยอมศึกษาหรือดื้อไม่ยอมแต่งตั้ง ให้เป็นเจ้าอาวาส จะทำให้เกิดปัญหาในภายหลังอย่างแน่นอน เพราะที่ศึกษาหาข้อมูลมาส่วนใหญ่พระที่ไม่มี ความรู้ จะถูกฆราวาสญาติโยมที่จ้องหาผลประโยชน์เข้ามาควบคุมหมด

ประการที่สาม คือ การขาดประสิทธิภาพของระบบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ กฎหมายฉบับนี้ ที่ได้มอบงานทั้งหมดให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของ กรรมการมหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่าย เดียวทั้งทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร และการลงนิกกรรม ส่งผลให้กรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูปมีความ จำเป็นต้องรับภาระที่มากมาย และล่าช้าอย่าลืมนึกว่ามหาเถรสมาคมแต่ละรูปมีอายุมาก บางครั้งกว่าจะดูเอกสาร หาข้อมูลใช้เวลาาน หลบหนีไปไหนแล้วแต่พอเรื่องเงียบ กลับมาบวชอีกและกระทำผิดซ้ำ ๆ ซาก ๆ นอกจากนี้อำนาจในการวินิจฉัยสั่งการในแต่ละครั้งจะต้องอาศัยมติร่วมกันของกรรมการมหาเถรสมาคม ไม่ว่าจะ เรื่องนั้นจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ ซึ่งในหลายครั้งที่มีเรื่องสันตะสนธิ์ของกรรมการคณะสงฆ์ ควรจะมีนโยบายให้ อำนาจแก่พระสงฆ์ในแต่ละตำบล ที่มีความรู้ความสามารถและเที่ยงตรง ไม่เอนเอียงไปเข้าข้างใครมีประกาศ พระราชฎีกาแต่งตั้ง ปัจจุบันมีการแต่งตั้งพระวินยธิการหรือที่เข้าใจง่าย เรียกว่าตำรวจพระแต่ไม่มีอำนาจสิทธิ ชาติอะไรมาก เพราะบางสถานการณ์เจอพระผู้ใหญ่กระทำผิดเสียเอง พระวินยธิการก็ไม่กล้าตักเตือนเพราะ ตนเป็นพระผู้น้อยกว่าท่าน ควรให้สิทธิหรือให้อำนาจมากกว่านี้ คือให้เป็นผู้ตัดสินเด็ดขาดโดยดูจากหลักฐาน ให้ถึงถ้วนเรียบร้อยแล้วจับสึกส่งให้ทางตำรวจดำเนินคดี เพื่อความรวดเร็วและเป็นเยี่ยงอย่างให้หลากจำ ถ้ามี ตัวอย่างสัก 2 - 3 เรื่อง ยิ่งออกสื่อด้วยว่าเรากระทำการลงโทษขั้นเด็ดขาด ทุกคนได้ข่าวหรืออยู่ในเหตุการณ์ก็ จะไม่กล้ากระทำ และในเรื่องของคฤหัสถ์ที่มาแสวงหาผลประโยชน์ ให้พระสงฆ์ที่แต่งตั้งดังกล่าวเข้าไปมีส่วน ร่วมกันตำรวจ เพื่อติดตามคดีสืบหาหลักฐานร่วมกันคดีจะได้เร็วขึ้น เพราะบางเรื่องตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ก็ไม่ กล้าไปล่วงเกินพระ ผู้วิจัยจึงขอเสนอไว้ดังนี้ครับ

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ควรมีการคัดกรองตั้งแต่การศรัทธาหมายเลขบัตรประชาชน เพราะปัจจุบันทุกวัดมีคอมพิวเตอร์กันหมดแล้ว สามารถศรัทธาข้อมูลเพื่อตรวจสอบได้เลยไม่ต้องรอเจ้าหน้าที่ ให้ พระเลขาเป็นผู้ค้นหาข้อมูลเพราะพระอุปัชฌาย์ บางรูปท่านแก่แล้วไม่รู้เรื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งในอนาคตควร จะต้องจัดทำฐานข้อมูลให้เชื่อมโยงกันทั่วประเทศ มิใช่ปล่อยให้ใครก็ตามที่อยากจะบวชเพียงเพื่อมาห่ม ผ้าเหลือง เอาพระศาสนาเป็นเครื่องทำมาหากิน ควรกำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับการกลับมาบวชใหม่ ของพระภิกษุทั้งที่ปาราชิกแล้วให้ชัดเจนและหนักขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกัน รัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง เพราะศาสนาไม่มีตัวตนเป็นสิ่งที่มนุษย์ทั้งหลาย เชื่อและศรัทธาหลักธรรมคำสอน จึงยึดถือปฏิบัติตาม แต่ที่กระทำผิดคือตัวบุคคลเป็นผู้กระทำ บุคคลที่กระทำผิดจนทำให้ศาสนาหมวมอง

ศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาประจำชาติไทย ด้วยการกำหนดให้การประพาศพิศพระธรรมวินัย ของพระภิกษุใน
ข้อร้ายแรงในสายตาของพุทธศาสนิกชนนั้นเป็นความผิดและมีโทษทางอาญา

สรุป

บทสรุปปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากวัด เป็นธรรมดาของคณะสงฆ์ผู้เข้ามาบวชนั้น เป็น
คนหมู่มากต่างบิดามารดา ทั้งคนดีและคนไม่ดีปะปนไปต่างฐานะต่างสังคม แต่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
โดยยึดถืออยู่ในวินัยสงฆ์โดยเคร่งครัดก็มีมาก ที่ทำประโยชน์แก่สังคมก็มีไม่น้อย และพระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ก็
ยังคงเป็นที่พึ่งทางจิตใจให้แก่ฆราวาสญาติโยม ให้แก่เหล่าพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธานับถือพระพุทธศาสนา
จำนวนไม่น้อย หากจะเป็นบางส่วนหรือส่วนน้อยเท่านั้นที่มีปัญหา แต่ก็ทำให้ความศรัทธาของคนส่วนใหญ่
เสียหายอย่างมาก ดังนั้น การที่พระสงฆ์บางรูปมีการประพาศพิศไม่เหมาะสมแก่สมณเพศ จนสร้างความ
เสียหายต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์โดยรวม ทำให้คุณงามความดีของพระพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมา อย่าง
ยาวนานต้องมัวหมองด้วยคนเพียงไม่กี่คน วิธีการที่จะแก้ไขให้ได้ประสิทธิวิธามากที่สุด ทุกคนทุกฝ่ายที่นับ
ถือศาสนาพุทธต้องร่วมมือร่วมใจกัน ช่วยกันเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องสิ่งที่ไม่ถูกต้อง โดยหากได้พบเห็นสิ่ง
ผิดปกติไม่ชอบมาพากลก็ต้องลุกขึ้นมาตรวจสอบ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าต้องจ้องจับผิด สิ่งสำคัญก็ต้องมีการ
สร้างมาตรการและระบบที่จะควบคุมและตรวจสอบ การจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาให้ดี และมี
ประสิทธิวิธมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ประการสำคัญที่สุดหาแนวทางแก้ไขด้วยความปรารถนาดีที่มีจิตใจ
ที่เห็นแก่พระพุทธศาสนาเป็นหลัก จะช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาไม่ควรถูกคิดแต่เพียงว่าปล่อยให้เป็นเรื่องของพระ
หรือมือคิดปล่อยตามยถากรรมให้ดูแลกันเอง ถ้าทุกฝ่ายไม่ช่วยกันพระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมลง และมีแนวโน้ม
ว่าจะเสื่อมเร็วขึ้นเพราะปัจจุบันอย่างที่เคยกล่าวไปแล้วว่า ยุคนี้การสื่อสารเป็นสิ่งที่เร็วมากเพียงข้ามคืนรู้กันทั่ว
แล้วว่า พระที่นั่นที่นี้หรือฆราวาสได้กระทำความเสื่อมเสียให้แก่ศาสนาอีกแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธรักรักษ์ ปราบนอก. (2558). ศาสนาโลก มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 32 (3) กันยายน
- ธันวาคม.
- พรเศรษฐี ฌปัญญอุสิกุล และคณะ. (2563). การปกครองคณะสงฆ์ไทยกับทิศทางการปกครอง,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา. มกราคม 2563.
- เดชฤทธิ์ ศุภพร. (2556). “บทบาทของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดไผ่
ล้อม (พระอารามหลวง) ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”. รายงานการวิจัย.
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

- พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และคณะ. (2564). “ทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. วารสารวิจัยวิชาการ.
- พระครูจันทสารสุตกิจ และคณะ. (2562). รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีฐพัฒน์ (ชยจิตต์) และคณะ. (2562). รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซียของสำนักสงฆ์จันทรัตนาราม ตำบลยะรม อำเภอเบตง จังหวัดยะลา.
- พระสมุห์วศิน วิสุทโธ (พงษ์ศักดิ์). (2563). การพัฒนาการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Buddhaward.wixsite. (2557). [ออนไลน์]. “เมตตามอบทุนการศึกษา”. [สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2566] จาก <https://buddhaward.wixsite.com/somdej/blank-3> เมตตามอบทุนการศึกษา 12 พฤษภาคม 2557.
- MGRonline. (2557). [ออนไลน์]. “เหลือบในวงการพุทธศาสนา 3 ยุทธวิธีหาประโยชน์ในวัด”. [สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2566] จาก <https://mgronline.com/specialscoop/detail/9570000099302> เหลือบในวงการพุทธศาสนา 3 ยุทธวิธีหาประโยชน์ในวัด.
- Workpointtoday. (2561). [ออนไลน์]. “เหลือบในวงการพุทธศาสนา 3 ยุทธวิธีหาประโยชน์ในวัด” [สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2566] จาก <https://workpointtoday.com> กองปราบบุกค้น 10 วัด คดีเงินทอนวัด.
- Matichon. (2566). [ออนไลน์]. “เหลือบในวงการพุทธศาสนา 3 ยุทธวิธีหาประโยชน์ในวัด” [สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2566] จาก https://www.matichon.co.th/politics/news_3766678 สั่งยึดทรัพย์ 56 ล้าน “อดีต ผอ.ส่วนบูรณะ”.
- Watmoli. (2562). [ออนไลน์]. “อำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์” [สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2566] จาก <https://www.watmoli.com/wittaya-two/1708/>